

Posudek na disertační práci Jiřího Vinopala Kognitivní přístupy v metodologii výzkumných šetření: metoda okamžité validizace

Předložená disertační práce se zabývá zdánlivě triviálními věcmi, které musí řešit každý, kdo se zabývá empirickým výzkumem prostřednictvím nefrekventovanější výzkumné techniky, kterou je interview (řízený rozhovor, dotazníkové šetření). Jde o rozbor všech procesů souvisejících s dotazovou situací. Každý z výzkumníků jaksi podvědomě cítí, jaké jsou zde problémy a úskalí a nějakým způsobem je více či méně úspěšně řeší, avšak dosud chyběl, při nejmenším v české metodologické literatuře, ucelenější a teoreticky fundovaný rozklad této běžně opomíjené záležitosti.

Práce se skládá ze dvou částí. První je věnována výkladu kognitivních přístupů při zkoumání procesu dotazování, druhá, navazující část, je popis a empirické ověření vlastní metody tzv. okamžité validizace výzkumné otázky, jež vychází právě z postupů užívaných v kognitivních přístupech.

Výklad kognitivních přístupů je třeba ocenit jako vskutku průkopnický čin disertanta, který na základě rozsáhlé literatury nejen knižní, ale i časopisecké, podává koncepčně promyšlený přehled kognitivních přístupů při rozboru metodologie výzkumných šetření. Při výkladu je užito nejen převzatých příkladů, ale za časté Jiří Vinopal volí příklady z vlastní rozsáhlé výzkumné praxe. Zapojením vlastní zkušenosti nejen oživuje výklad, ale díky jí tak dochází na jedné straně k novým závěrům, na druhé straně k novým otázkám, které rozvíjejí tematiku kognitivních přístupů. Celý výklad je nápaditý, je podán čtivým způsobem, přičemž čtivost nikterak neubírá na preciznosti s jakou jsou užíváno pojmosloví, jak je provedena logická výstavba textu, jak jsou prezentovány základní poznatky. I čtenář, který se dlouhodobě zabývá metodologií sociologických výzkumů (já), nachází v textu nejen řadu inspirativních momentů, ale především zřetelnou strukturaci řady i těch nejběžnějších problémů a jejich věcnou diskusi, opřenu o odpovídající teoretické zázemí.

K první části práce nemám žádné připomínky. Tak, jak je výklad podán, mohl by být bez dalších úprav publikován jako učební text zásadního významu nejen pro studenty sociologie a příbuzných oborů, ale pro všechny zabývající se výzkumnou praxí.

Druhá část disertace je věnována metodě tzv. okamžité validizace, kterou Jiří Vinopal na základě kognitivních přístupů vytvořil a v několika experimentálně pojatých šetření veřejného mínění ověřil. Jde o logické završení teoretických konceptů uvedených a diskutovaných v první části a jejich konkrétní praktickou aplikaci. Vyústěním práce do vlastní, v řadě momentů originální metody okamžité validizace pro mne jako oponenta vyřešilo otázku, zda sice fundovaný, ale přece jenom kompilační výklad kognitivních přístupů, je dostatečným počinem pro disertační práci.

K navržené metodě: Na jednu stranu jde o vskutku praktický postup, jehož jednoduchost je nepochybně jeho velkou předností, na druhou stranu právě v té jednoduchosti může být skryto přílišné zjednodušení řešeného problému. Uvedené příklady konkrétního testování metody (především levice-pravice, ale i „naše společnost“ či „region“) dávají až příliš očekávané (předem odhadnutelné) výsledky. Sám autor na několika místech upozorňuje na parcialitu zjištěných souvislostí, na jejich statistickou neprůkaznost, na nutnost dalších ověřovacích kroků, atd.

I když výsledky z výzkumů-experimentů jsou podávány s dostatečnou metodologickou skepsí, přeci jen si musím klást otázku, zda provedený jediný, resp. dva výzkumy v případě aplikace metody okamžité validity na zjištění chápání levice-pravice umožňuje dovést rozbor dat do těch závěrů, které Jiří Vinopal předkládá. Pominu-li velikost

komparovaných souborů „kontextových verzí“ ve výzkumu v roce 2006, který měl validizovat metodu okamžité validizace, tak v prvním výzkumu z roku 2003 je řada neurčitosti kolem „kódového klíče“ aplikovaného na otevřené otázky, kolem přechodu na „dummy“ proměnné a jejich vzájemných korelací. Mimochodem v tabulce na str. 118 je uvedeno korelace nad 0,8 jsou stat. významné..., má být 0,08.

Práci doporučuji k obhajobě. V rámci obhajoby předpokládám, že diskuse bude věnována především navržené metodě okamžité valorizace a jejímu smysluplnému rozšíření ve výzkumné praxi v oblasti základního výzkumu.

V Praze 17.8. 2007

Doc. Milan Tuček, CSc